

ШЫҢ

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОМУНИСТИК ПАРТИЯСЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЫ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АМЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1960 ч.
СЕНТЯБРЬ
17
СУББОТА
№ 219 (4703)

Өртээ 20 көп

«Балтикадан» медээ

ССРЭ-нің Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының чанында парналга 3-нүц турбозелектроход «Балтиканы» кырыдан сентябрь 15-те дил-метканы болза: «Балтика» алды дугаар хүн чоруп келген. Бо хүн турбозелектроходтун Балтикеден үгөнгөндө бээр алды дугаар хүн доозулган. Сентябрь 14-те Совет Эвилелиниң, Украин ССР-нин, Белорус ССР-нин, Болгариянын, Венгриянын, Румыниянын төлөөлөрүнүн кезиңүнери, турбозелектроходтун экипажының кезиңүнери ол төгөлдүг чорутушкунун киржакчилеринге Москвадан дамчыткан концерти сонугурган дынаианар.

Сентябрь 15-те эртенден тура-ла дыка эки хүнөөрөктүг агаар турган. Океан ыртым, оң талыйп чоруткан делгем ак-көк барааны карака чайнап кестүп турар. Мында чайның ичинде ышкаш чылыг, турбозелектроходтун кырында хөгүд-даа. Эртенгиңиң 9 шахта бистия турбозелектроходууска совет танкер «Черновцы» фуражы берген. Эш Н. С. Хрущев танкерниң капитаныга болгаш экипажының кезиңүнеринге моон ааанда телеграмманы чоруткан: «Атлант океан-биле чорук бүдүрүп чоруп совет далайжыларга чүрөктүг ханызыдан байыр. Аас-кежикти өжиндирин болгаш Төрөн чуртунарга амыр-менди чедирерин чүрөктүг ханызыдан күзеп тур бис». Танкерниң экипажы харыс телеграмманы дамчыткан: «Эки чүдүдери күзөни дөш четкиривис. Эки кадык-шылдыг болуп, чөспөгөлиниңкини бүгү-нитти дүжүрөи дөш, бүгү дөлегейе тайбың дөш демисеге улу-чаагай хүлөөлөгөри күүсеттеринге өжинкинеринг болурунгар эрчим Никита Сергеевич Силерге болгаш онтиң төлөөлөривиске чүрөктүг ханызыдан күзөдвис. Аас-кежикти амыр-менди өжиндирин күзөдвис».

Төрөн чурттан болгаш даштыкы чурттардан-даа байыр чедирген дыка хөй телеграммалар «Балтикада» мурундагы ышкаш улаштыр-улаштыр көп-ле турар. Н. С. Хрущевтун адыга Вьетнамның Демократтык Республикасының президентин Хо Ши Минден келген телеграммада чугаалап турары болза: «Эрчим эш Хрущев! Кижэ төредегениңиң аас-кежикниң эрге-ажы дөш эки кадык-шырак болуп, орук суур аас-кежикти чедип, улу-улу чедикшинеринг болурунгар күзеп тур мен. Эштер Георгиу-Декже, Тодор Живковца, Янош Кадарга, Подгорныйга болгаш Мазуровка эң эки чүдүдери күзеп турарымы дамчыларын Силерден диледим».

Төлөөлөр КНО-нун Кол Ассамблеясының сессиясына белеткенип, мурундагы ышкаш ажылдавышкан чоруп.

XVII Олимпий оюннарына киришкен совет спортчуларга алдар болдурган ХҮЛЭЭИ АЛЫШКЫН

Сентябрь 15-те ССРЭ-нің спортчу нитилелдеринин болгаш организациаларының Эвилелиниң Топ Чөвүлелиниң болгаш ССРЭ-нің Олимпий комитети XVII олимпий оюннарының киржакчилери—совет спортчуларга алдар кылдыр хүлөөп алышкыны кылган.

СЭКП ТБ-ның Президиум кезиңү-нү, СЭКП ТБ-ның секретары Ф. Р. Коаловтун, СЭКП ТБ-ның Президиум кезиңү-нү, ССРЭ-нің Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги ора-лачымы А. Н. Косыгинни чыгын-нар иш адыш чаксааныны-биле утсаанар.

ССРЭ-нің министрлери, СЭКП Топ Комитетинин харыс салгалыг ажыл-дакчылары, ССРЭ-нің болгаш эил-дешкен республикаларын Дөди Советтеринин депутаттары, ВЛКСМ ТБ-ның секретары, Москваң хөй-нिति организациаларының төлөөлөкчилери, культура ажылдакчылары база ол хүлөөп алышкына олдурушканнар.

ССРЭ-нің спортчу нитилелдеринин болгаш организациаларының Эвилелиниң Топ Чөвүлелиниң даргазы Н. И. Романов совет улустун бүгү-ле нитилелдеринин организациалык болгаш сорук киржикчин, бистия чуртвууска күш-култуураның болгаш спорттун чөкөтөлөрине бүгү-ле таарымчалыг чүдүдери тургускан Совет Эвилелиниң Коммунисттик партиясы дөш, оң деничин Топ Комитети болгаш Ленинниң шычы өрө-никчи, тайбын дөш база кижэ тө-рөгөтениң аас-кежикти үлөи рел-зи дөш шыгарааттай демисегеи Ни-кита Сергеевич Хрущев дөш даш-каны көдүргөн.

СЭКП ТБ-ның килдиз өргөлектини Н. Р. Миронов, ВЛКСМ ТБ-ның бирги секретары С. П. Павлов, ВПСС-тиң секретары А. И. Шевченко, спортчу нитилелдеринин болгаш организациаларының Эвилелиниң Бүгү-россия чөвүлелиниң даргазы Б. В. Крупин, спортчу нитилелдеринин болгаш организациаларының Эвилели-ниңкиниң дүжүр дугайында ай-тырыны чангыс удаа эвөс тургузуп, делегейге быжыг тайбын дөш улам турушту-биле демисеип турар.

Чөспөгөлиниңкини бүгү-нитти болгаш бүрүн дүжүрүнүн айти-рынын чугаалажып көр КНО-нун Кол Ассамблеясының XV сессияны-ң акылгына киржип совет төлө-лөрүн СЭКП ТБ-ның Бирги секретары болгаш ССРЭ-нің Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Никита Сергеевич Хрущевтун баштап чоруп-каның дугайында дынадыгын Эле-гестин шахта өргөлөгөңи коллективни кайтамчы улуг өөрүшкү-биле хүлөөп ал, Ассамблеяң акылгына киржири-биле чоруткан совет төлө-лөргө улуг чедикшинерин күзеп турарлар.

— Чөспөгөлиниңкини дүжүр дугайында айтыргыны чугаалажып көр КНО-нун Кол Ассамблеясының XV сессиясына баар төлөдери бистия чөспөгөлиниң баштыгы эш Хрущевтун баштап чорутканын дыңнаш, улуу-биле өөрүп тур мен. Бистия Никита Сергеевичниң совет кижилерин тайбыңда чүткүдүн сессияны индиринден база катан чугаалап дөшөрүн билип турар мен. Эш Хрущевтун ол сессияга чугаанын бистия бир дөш-биле деткири дөш чөспөгөлиниңкини манап тур бис— деп шах-таның акылчыны Оян Моможаа чугаалаан.

Чедикшинин күзеп турар

Бистия Совет чөспөгөли чөспөгө-линиңкини дүжүр дугайында ай-тырыны чангыс удаа эвөс тургузуп, делегейге быжыг тайбын дөш улам турушту-биле демисеип турар. Чөспөгөлиниңкини бүгү-нитти болгаш бүрүн дүжүрүнүн айти-рынын чугаалажып көр КНО-нун Кол Ассамблеясының XV сессияны-ң акылгына киржип совет төлө-лөрүн СЭКП ТБ-ның Бирги секретары болгаш ССРЭ-нің Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Никита Сергеевич Хрущевтун баштап чоруп-каның дугайында дынадыгын Эле-гестин шахта өргөлөгөңи коллективни кайтамчы улуг өөрүшкү-биле хүлөөп ал, Ассамблеяң акылгына киржири-биле чоруткан совет төлө-лөргө улуг чедикшинерин күзеп турарлар.

Олимпийки-маадырлар, ССРЭ-нің спортчу алдарлыг мастерлери Борис Шахлин, Юрий Васлов, Вера Брешина, Аркадий Воробьев олар сө-лдөшкөн республикаларын Дөди Советтеринин депутаттары, ВЛКСМ ТБ-ның секретары, Москваң хөй-нिति организациаларының төлөөлөкчилери, культура ажылдакчылары база ол хүлөөп алышкына олдурушканнар.

ССРЭ-нің министрлери, СЭКП Топ Комитетинин харыс салгалыг ажыл-дакчылары, ССРЭ-нің болгаш эил-дешкен республикаларын Дөди Советтеринин депутаттары, ВЛКСМ ТБ-ның секретары, Москваң хөй-нिति организациаларының төлөөлөкчилери, культура ажылдакчылары база ол хүлөөп алышкына олдурушканнар.

ССРЭ-нің спортчу нитилелдеринин болгаш организациаларының Эвилелиниң Топ Чөвүлелиниң даргазы Н. И. Романов совет улустун бүгү-ле нитилелдеринин организациалык болгаш сорук киржикчин, бистия чуртвууска күш-култуураның болгаш спорттун чөкөтөлөрине бүгү-ле таарымчалыг чүдүдери тургускан Совет Эвилелиниң Коммунисттик партиясы дөш, оң деничин Топ Комитети болгаш Ленинниң шычы өрө-никчи, тайбын дөш база кижэ тө-рөгөтениң аас-кежикти үлөи рел-зи дөш шыгарааттай демисегеи Ни-кита Сергеевич Хрущев дөш даш-каны көдүргөн.

СЭКП ТБ-ның килдиз өргөлектини Н. Р. Миронов, ВЛКСМ ТБ-ның бирги секретары С. П. Павлов, ВПСС-тиң секретары А. И. Шевченко, спортчу нитилелдеринин болгаш организациаларының Эвилелиниң Бүгү-россия чөвүлелиниң даргазы Б. В. Крупин, спортчу нитилелдеринин болгаш организациаларының Эвилели-ниңкиниң дүжүр дугайында ай-тырыны чангыс удаа эвөс тургузуп, делегейге быжыг тайбын дөш улам турушту-биле демисеип турар.

Чөспөгөлиниңкини бүгү-нитти болгаш бүрүн дүжүрүнүн айти-рынын чугаалажып көр КНО-нун Кол Ассамблеясының XV сессияны-ң акылгына киржип совет төлө-лөрүн СЭКП ТБ-ның Бирги секретары болгаш ССРЭ-нің Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Никита Сергеевич Хрущевтун баштап чоруп-каның дугайында дынадыгын Эле-гестин шахта өргөлөгөңи коллективни кайтамчы улуг өөрүшкү-биле хүлөөп ал, Ассамблеяң акылгына киржири-биле чоруткан совет төлө-лөргө улуг чедикшинерин күзеп турарлар.

— Чөспөгөлиниңкини дүжүр дугайында айтыргыны чугаалажып көр КНО-нун Кол Ассамблеясының XV сессиясына баар төлөдери бистия чөспөгөлиниң баштыгы эш Хрущевтун баштап чорутканын дыңнаш, улуу-биле өөрүп тур мен. Бистия Никита Сергеевичниң совет кижилерин тайбыңда чүткүдүн сессияны индиринден база катан чугаалап дөшөрүн билип турар мен. Эш Хрущевтун ол сессияга чугаанын бистия бир дөш-биле деткири дөш чөспөгөлиниңкини манап тур бис— деп шах-таның акылчыны Оян Моможаа чугаалаан.

Дүжүт ажаап алышкынында

Тываның кыды ажыл-агый транспорт коллективинден Танды районун «Совет Россия» колхозта шөфтөп барган эш Александр Исаков чаа ажаап алдынган дүжүттү Кызылдың реальбазасын-че саат чокка сөөртүп чедирип, хүнде бүдүн чартыктан эвөш эвөс улу-норманы күүсетип, 60 хүннерде дүжүт ажаап алышкынының мурнакчы олдурууда чоруп турар.

Ажылга бедик бүдүрүктүтүг ажылдап турары дөш эш Исаков

«Эң дөре чөлаачыга» деп чөлаачыларның соцарыжының аразында шычын чоруптукчуташты чалаалган. Чурунга: мурнакчы чөлаачы А. Исаков. Фото В. Уюловтуну.

Хүлээлгени ыяавыла күүседир

Мурнакчы агрегат

Комбайнер Н. Симанкин

Чааты биле Торгалыгың аразында Оваалыг-Тейден эгелеш Алангыштың Эшим ааанта чедир байнаар-даа көөрге, тараа-ла, тараа. Ону чидирит чокка ажаап алып дөш чоруп турар хову корабдырының аразында бир-ле «С-6» комбайның онза ылгалдыг ажылдап турарын ачаа чораян кижэ керип каар.

Оң башкарыкчымы чөлдөк дүрт-сыныг, ышай бөөр ажылдап, чүгүрүп чоруп турганын көөрге, черле эресимзери кончут, 30 хире харлыг кижэ. «Шынавыла кайы хире эвөс арам» дөш оң агрегатының ажыл-даарын элөөн сонугурган көрдүм.

Оң комбайны эртенге-не хамыкты мурнап үнер, а кеззонни-не хамыкты сонуп каар болду. Тараа сөөрткен машиналар ол комбайндан хөй көш турар, агрегатың кестир-черин көөрге, артып калган таралыг сый-даа чок. Ол болза Улуг-Хем районун «Чодураа» колхозунун № 1 хову бригаданың комбайнери Чамбал Уйук-Кара-дыр.

Эш Уйук-Кара моон мурунда мурнакчы тракторист болуп ажылдап келген. Ам комбайны башкарык мергежили база чедип алган. Чайгы үеде септелге-техника станциясына «С-6» комбайны бөдү септежин алган.

Оң агрегатының составына база-ла ажыл-ничи оолдар киргилөөн. Тракторист-комсомолец А. Анай-оол, штурвалың-комсомолец Ч. Молгулин, Х. Чапаев оларның чангыс эр-сеткидиг ажылы нити эки түнелди көргүзүп турар.

Агрегат хун бүрдө ажы норманы 150—200 хуу чедир күүсетип, 18—25 гектар тарааны кестирип келген. Чөс-бөраң болуп тура-даа, сентябрьны 10-га чедир 250 ажы

гектар тарааны шуут кестиритге-биле ажаап алган. Сезон ишинде 500 гектардан эвөш эвөс тарааны кестир-черин агрегатың бүгү кезиңүнери хүлөөнгөн. Оларның ажааган тарааның гектар санында ортумак дүжүдү 7—8 центнер болган.

Тракторист Д. Анай-оол чөс-бөрааның хүннерде күсүкү чер андартылгазын база чорудуп турар. Хүнде 6 гектарның орунуга 9—10 гектарны кестирип турар.

Мурнакчы агрегатың кезиңүнери ажылдың темпизин улам дүргөдөдир, бүгү тарааны чидирит чокка ажаап алып дөш чүткүдүг ажылдап тура-ла, олардан хамаарышпас четпестер барына хомудуп турарлар. Сентябрьның 9-та кызыл-тас кестирип турганнар. Агрегат шимче-вейи турушкан.

— Дүне чөс чатган, ыңчалза-даа эртенгиңиң 8 шахта кестирип өгөлдө-вис. Удатпаанда-ла тараа бүнкө-рин дола берген. Оон бөөр ам 5 шак болду. Тараа сөөртүр машиналар мынчага дөөр келбөзүнери ол-дур. Бригадиривис эш Намчыл-оол сезон өгөлдөндөн бөөр биске көзөп көрбөз. Бир эвөс мынчаар ажылдап турар болзувуса, социалист күлөөлөгө күүсетинери бергедей-ле бөөр бол-гай!— деп, эш Уйук-Кара шыны-биле хомудуп чугаалады.

Чамдык таварылгаларда агрегатың ажылы эрте сөксай бөөр. Бол-лозтун тарааны сөөртүр ужурут Шагаан-Арыг АТК-ның машиналары кезжөккүң 6—7 шактарга чедир ажылдаар, а чамдык чөлаачылар «ажыл шагы тыңган» дөш оон-даа эрте чоруй баарлар. Моңу саа кан-чап-даа таарыжалыг деп санап бол-бас.

Д. ЧАМЗЫРЫН.

Мурнакчылар болгаш четпестер

Танды районун «Тилелге» совхозунун комбайнерлери дүжүт ажаал-дазын эвөнолап ажылдаар арга-биле чорудар деп мурундагы ышчаар шит-пилээп турган. Механизаторларын ол саналы партия, профивел организациалары, дирекция чери дет-көөн.

Бешки бригаданың А. Чебатарёв удурткан бирги эвөно 14 ажыл хү-нүнде «СК-3» деп комбайн-биле 830 гектар тарааны ажааган, сезон нор-мазын күүсеткен. Түнелдерин үндү-рүп турган үелеринде ол эвөно дү-жүт ажаалдазының талазы-биле 3 катан бирги чери эвөно.

Бирги бригаданың эш Хуралбай удурткан 1-ги эвөнозу 12 ажыл хү-нүнде ажаап алышкының сезон нормазын күүсеткен. Чебатарёв, Ефимов, Хуралбай, С. Доржу олар-ның эвөнолары ажаап алышкыны талазы-биле дең удаа чоруп, кымын кым ажарыл дөш чаржык турар.

Бешки бригада 2450 гектар тарааны ажаарын доозуп турда, а үш-кү бригадада (бригадир О. Доржу) комбайнер буртуз чоккук хүннерге чедир чүтлө 90 гектар ийги бри-гадада (бригадир И. Гураов) бир комбайн-чөк 81 гектар тарааны ажааганын кончүт эвөнон, Гуровтун бригаданы чөккүк үеге чедир ажааза-чүгүрү бүгү тарааның чүтлө 50 хуузу ажаап алган. Дүжүт ажаал-дазының ажылын четпес организа-тап турар бригадирлериң илеткелди дилдеп, чугаалашкан четпестерин чайладырын шыгымы негеттир.

В. ШОЙЛАА.

Танды район.

Сагыш салбайн турар

«Межегей» совхозтун Кара-Булуң салбырының үшкү трактор бригаданың комбайнеринин септелгези багай кылдынган журундан ам 3 комбайн үрелгеш ачаа туруп берген.

Комбайнны септел алып артык кезектер чөгүндан комбайнерлер М. Ойнарлов, И. Сагатаев бир ай ажыг комбайнга ажылдавай, суурга турган. Салбырда тускай мастерская чөк.

Совхозтун улуг инженер эш Суворов дүжүт ажаалдазының үезинде техниканың кайы хире ажылдап, кандыг болуп турарыңче мырыңай сагыш салбаан. Хову туралыга ол даяа барып турар, үрелген комбайн-нарың септелгезин кылдырбаан. Комбайнер Соколов «С-6» комбайн-биле хүнде 10 гектар тарааны ажаар тургаш 15 гектарын, Н. Юрков биза ындаг маргалыг комбайн-биле 13 гектарын ажаап турары өөрүчүт.

Механизаторлар агитаторларын тун дынакап, солун номчулганын, кино көргүзүп улуу-биле күзеп тур-да, ол хемчеглер кончүт четпес чоруттунуп турар. Агитхууду үмкөөн, көргүзүп самбыраан чок. Чунар ба-жын, душ чөгүндан механизаторлар чанаттаар болгаш Алак суурже үр-чүгүрү чоруп чүдүдөр бар. Дүжүттү шымыкын ажаап алып дөш, үстү-нелде айтыгын четпестерин дүргөн чайладырын шыгымы негеттир.

В. ШОЙЛАА.

Чөөн-Хемчик, Сүт-Хөл, Өвүр районнарың партия, совет ажылдакчыларының чөвүлөл хуралы

Мал чөмөриңиң белеткелениң, дү-жүт ажаап алышкынының күрүң-ге тараа садарының болгаш мал ажылының продуктуларының белет-келениң чоруп турарымы дугайында айтыргыны чугаалажып-биле СЭКП обкомунун Чалаана хоорайга чымыл-дырманы чөвүлөл хуралды партия обкомунун бирги секретары эш С. Тока ажиткан, удуртуп эрттирген.

Хуралга үстүнде айтырмалар талазы-биле СЭКП-нің Чөөн-Хемчик, Өвүр, Сүт-Хөл райкомнарының секретары эштер К. Дилгэж, Н. Бойду, С. Семенов олар илеткелди кылган. Оң дарызында саналдар болгаш санал-оңол солчуушкунунары кылбарган.

СИГЕЛ УНУЖУ ХИРЕЛИГ ДЭЭР ХӨӨН ОЗАЛДАШКЫНГА ЧЕДИРГЕН

— Сөөлгү үеде болтулаан чаашкы-дан сизгеңиң унужу планы до-лдуу болгаш ажыг күүседир арга-ны берген— деп эш Дилгэж илет-келениң эгезинге чугаалаан. Чөөн-Хемчик район сентябрь 13-ке чедир сизгеңиң планың 89 хуу, сизгеңиң планың 49 хуу күүсеткен. Бүдүр-бүр чөмөр-ли район 2369 тоннамы белеткес. «Большевик» Ленин аттыг колхоз-тар сизгеңиң, сизгеңиң планың күүсеткен, социалист чарымын мурнакчылары болганар. «Хорум-Да» колхоз сизгеңиң белеткес планың 101 хуу күүсеткен.

Моон-биле кады мал чөмөриңиң белеткелени оожум темп-биле үрчү-дүлгөшчү турарын илеткелни демел-дөөн. Чүрү девиэксээринде терен өл-сизгеңиң ажаап алырчыке күштерин эки организаставайн турарыңдан «Кызыл тарачы», «Искра» болгаш эске-даа колхозтарда байдал өндө-төсейн турар. «Октябрь 30 чылы» кол-хоз сизгеңиң белеткелениң планың күү-седир чоошчулаан. Ол колхоз белет-кесиз сизгеңиң 63 хуузуң малдык кышкы турлагларында сарааттаан. Ол аржаны эске колхозтар ажылга-вайн турар.

Мал чөмөгө саваның болуп са-рааттаары кандыг-даа күшөңиңиң чөк чоруп турар. Районда нитизин-чөк 3500 ажыг центнер саваз бөл-дүңгө. «Искра», Сталин аттыг,

«Большевик» колхозтар бо ажыл-ам-даа кирбөш.

Сөөлгү беш хонукта сизгеңиң кезип белеткээриниң, сизгеңиң салырыңиң темпизин дүргөздөөн эш Бойду илет-келгези айтыкан. Ыңчалза-даа, Өвүр районуң партия, совет организаци-аларының удуртулганы кошканыңдан районда сизгеңиң планы 823 хуу, сизгеңиң планың чүтлө 35 хуу күүсетти-ген. «Кызыл туз» колхозта лей кы-жылгит үш бригада мал чөмөриңиң белеткес тура-да, нидя байдал бөстү-рү чөдөр багай. сизгеңиң планың 34 хуу, сизгеңиң 29 хуу күүсеттиген. Мал чөмөриңиң белеткелениң сентябрь 25-тиң эш Бойду чугаалаан.

Сентябрь 10-да Сүт-Хөл район сизгеңиң чүтлө 24,8 хуу, сизгеңиң 44,4 хуу күүседип алган. Мал чөмөриңиң белеткелениң талазы-биле чүтсөз дөш турар «Ишкы» колхоз бөзүн бо хү-нүнде сизгеңиң планың 50 хуу, сизгеңиң 78,8 хуу күүсеткен. Киров аттыг кол-хозтун девиэксээр сизгеңиң унужу-биле байлак хиреде-ле оң даргазы эш Очур-оолдун, партгор эш Уезеткин даамай ажылдап турарыңдан колхоз кончүт жоудан турар. Районун де-виэксээринде бар сизгеңиң белеткел-диринге СЭКП райкомундан, рай-хуускомдан эгелеш колхозтар, бай-таар черлеринге, партия организаци-аларына, кады Советтерге чедир ор-ганизациаң ажылды багай чорудуп турарын хуралга демелдөөн.

ДААМАЙЛААР ЧОРУК ЧИДИРИГЕ ЧЕДИР

Дүжүт ажаап алышкыны Чөөн-Хемчикке август 25-те эгелесе-даа, сентябрь 13-ке чедир тарааның чү-лө 23,6 хуузу ажааттыган. Чангыс «Коммунизмче орук» колхоз тара-ның 40 ажыг хуузу ажаап алган. «Тарааның быжыды чөспөгөңи, ам-даа элек дээр хөөн районун кайы-даа колхозтарында бар. Ажылгап ажаап алып арганы чамдык колхоз-тар ажылдап тура-даа, оң хөмчө-лөзү кончүт кызык. Оон чөмө, «Ок-тябрь 30 чылы» колхозта чүтлө 4-ле гектар ачылан ажааттыган. Ол чөмөш «Кызыл тарачы» колхозта айгылап кезер тараа хөй турда-ла, чүтлө 52 гектар тавычалыг кестянгөн.

«Коммунизмче орук», Ленин аттыг, «Кызыл тарачы», «Хорум-Да» колхозтар «СК-3», «С-4» комбайн-нары биле чангыс сиптыг тарааларын бу-дурган молдуруктадыр кезип, улуг чидиритин болдуруп турар. «Хорум-Да» колхоз 200 ажыг мал кызыл-тас тың мажатарын дүргөздөшпөш чы-тырыга таваржып турган. «Кызыл та-раачы» колхозтун даргазы эш Ой-дулаа «тараа кылдашыңа үмкөөн, дүжүт берип шыдавас» деп чылдак кажакан, 162 гектар сулаже (көкшөк, дүжүдүн эш болуп) мал суруп кий-рип турган. «Бөс-даа» колхозтарга ындаг чоруктар болдуруп турар.

Телажылар сөксөлдөк чөкөк ажаал-дып турар. Районда 55 комбайн-нары хун бирүде 7—8 комбайн-нары турушкуну таваржып турар. Ленин аттыг колхозтун 12 тракторунун 7-зи ажыг чок турар. Чалаана СТС (ди-ректор эш Моисеев) кады ажаал-агай техниканың септелгезин шы-нар чок чоруткан болгаш темпизин аваз турушкунун болду-румас дөш чөгүрү хөмчөгүн албайн ту-рар.

Сүт-Хөл районда дүжүт ажаап алышкынының темпизин оожум. Сентябрь 13-ке чедир бүгү тараа культуураларының 32,8 хуузу ажаат-тыглан. Киров аттыг, «Бора-Тайга», «Алдан-Маадыр» колхозтарының удур-туучулары тараа ногаан дээр хө-нөлөн ам-даа алдырлыган.

Районда чамдык сүттуг чөрлөр-ниң дүжүдү багай эвөс. Тарааны та-варычалы кезериче эвөш савыз сал-дырып турар. Сүт-Хөл, Чөөн-Хемчик районнара мурнакчы механизатор-ларыны, тараажыларың дүржөктөрү-нү кошкык негеттеринин, масса-поли-тиктиг ажыл четпес чоруттунуп ту-рар.

ТАРАА САДАР ХҮЛЭЭЛГЕ ЧАРТЫК АЙ ДҮРГҮЗҮНДА ЧҮГҮЛЭ 34 ХУУ

Чөөн-Хемчик районда күрүңге та-раа садар хүлээлгелери күүседир колхоз мурнакчы «Октябрь 30 чылы» колхоз чедир хүлээлгезин 47,2 хуу күү-сеткен. Тараа садар хүлээлгелери эске колхозтарың багай күүседип турарыңдан район нитизин-биле чү-гүтти — 87,5 хуу, дүктү — 100 хуу

ПАРТИЙНИ АМЫДЫРАЛ КОЛХОЗ БУДУРЛУГЕЗИНДЕ КОММУНИСТЕР

Джүт ажап алымшыкына болгаш мал чөмөри белекчээрини ажалгы чөмөри өнөлдөр талаа-была Чаа-Халде Ленин аттыг колхозтун коммунисти уруг ажалдары чорудуп турар. Партибюроуну кезигүүн ажалды шийтирилг уюшторунда бажылаан.

Партибюроуну кезигүүн, көдө Советтик даргазы өш Данзырын № 2 хову бригадасында масса-политиктиг болгаш организастыг ажалды чорудуп турар. Ол бригада сентябрь 10-га чедир 1251 га тарааның 50 ажыг хуузу ажап алган. № 1 хову бригадасына партибюроуну ажалды бодум чорудуп келим. Инда 1100 га тарааның 630 ганы ажап алдыган. Дүжүттү чидирг чокка ажап алыры дөш демисели бистаң тарааның ажалды бодум механизаторлары-амгы үдө улам-на күшөлдирип турарлар.

Партибюроуну кезигүүн өш Куваа-Струн ногаа бригадасында бажылаттыган, оон аңгыда бригадаларга, түс-түс малчынарга солуннар, жур-налдар чедир ажалды ол эки чо-рудуп турар. Бюроуну өске кези-гүүнери малчынар болгаш тууду-жолор ортузунга масса-политиктиг болгаш организастык уруг ажалдары чорудуп турарлар.

Колхозтун коммунисти боттары-ның муракчы үлгер-чижең тараа-

жаларга болгаш механизаторларга көргүзүп турар. Чижээ, № 1 болгаш 2 хову бригадаларында ажал-херекти эштер Бечил-оол, Очур-оол, Мак-тар олар үлгерлиг башкарып турар. Шаңга кирген тараалары колхозчу-р коммунистирнин удуртулганы-биле чогуур үзүндө арылгач, кур-гачып турар. Ол шаңгарың девис-кээри үргүлчү арыг-шевер болуп турар. Комбайнер коммунист Көкөр-оолдун муракчы үлгерини, масса-ларга уруг салдарын демделээр херек. Эрткен чылын ол 400 ганы тарааның ажап алган. Бо чылын «С-4» деп комбайн-биле хүнде 8 ганы ке-рер тургаш, 16—18 ганы кестирип турар. Бо хүнерге чедир 200 ганы ол ажап алган. Бо чылын 400 ганы хойну кестирини ол хүлөнгөн.

Колхозтун № 2 хову бригадасында мал чөмөри белекчээр ажалды коммунист өш Аспан-оол эки удур-туп келген. Колхозчулар сизген ке-лидезин, силос салымшыкың амгы үдө хайымшыкың чорудуп турар. Бо чүгүдө ажалга муракчы үлгер-чижең малчы коммунистер база көртүрүп турар. Хойжу өш Ком-бужап бодуму күжү-биле 15 тонна, Дадарыкпай 18 тонна сизгини бе-леткен алганар. Эш Комбужап бо чылын хой саамдан 2,5 кг дүк, 100 хой бүрүздөн-не 120 хураган

алыр дөш хүлөлдөзүн чедиршик-ни күтүсип турар.

Партия организастык агита-торлары дүжүт ажап алымшыкы-нында доктаамал бажылаттыган. Чижээ, үчөтчиктер Кызыл-оол, Кош-кар-оол, бригадир Дыйды-оол, эвено-чу Аспан-оол, туудуга Очур-оол олар тараажылар, механизаторлар ортузу-нга беседаларны, солун номчулганын хүй бүрү чорудуп, агитхуудустары доктаамал үндүрүп турарлар. Уруг-Хову бригадасында өш Чечек эрге-лекчээр кызыл өг тараажылар орту-зунга культура-массалыг ажалды база алаң ажыжиткен.

Индагы болза-даа районуну кул-тура кидирияңдан (эргелекчизи өш Даваа) киноларың, а ол ышкаш Култура бажымының бот-тывын-гыр уран чүүл белгүмүнүн ойнакчы-ларын ховуларже амдыга чедир чо-руттайп келгени хараданчың. Илан-гыя киноларың көөрүң тараажылар ууу-биле күзөп турар.

Ленин аттыг колхозтун ажал-ни-шчээри тараа дөш демиселин улам-на күшөлдирип, дүжүттү өң кыска хуусаада чидирг чокка ажап алы-рың хандырбышаан, күрүңгө тараа садар хүлөлдөзүн чедиршикниң күтүсөдип шыдаар.

М. БАЛЧЫЙ-ООЛ,
колхозта партия организастык секретари.

„СЭКП-ниң ХХ съезди“ колхозта КЫШКА БЕЛЕТКЕЛ

Улут-Хем районунуң «СЭКП-ни ХХ съездин» колхозунуң тууду бригадасында 10 кижэ составың, 1 автомашиналың, 2 терге-лиг, тускай эвенову үскең, Улут-Хем ол чарыңга малдың чаа ка-жааларын тудар, эргилерин сеп-тээр болгаш малчынар чурттаар бажыңарны тудары-биле чорут-кан.

Олар малчынар чурттаар 3 чаа бажыңны, 2 кажааны тудар бол-гаш 10 эрги кажаалары септээр. Туудужулар баштайгы хүнерде 3 чаа хой кажааны, 1 аал ишти чурттаар бажыңны тутканнар. Туудулар октябрь 25-ке чедир доостур.

АГАРЛААШКЫН

Колхозта хойнуң күскү агар-лаашкыны өрткен чылдың бо үе-зиден шалымшык чоруп турар болгаш ам доостур чыгаан. Кыр-гып турар хойлардан ортумаа-би-ле 560 грамм чедир дүктү ап ту-рар, а ирг кадарчыны Бүрбүнүн ирт бүрүздөн-не 1 кг чедир дүктү кыргып ап турар.

Электрлиг хачы-биле хой агар-лаакчылары Шагдыржап, Дорлаа, Сүрүн-оол, хол хачымы-биле хой агарлаакчылары Сондуй, Суван, Сеидеяма олар хүн нормазын 130 хуу чедир күтүсөдип турар. Колхоз бо чылын күрүңгө 14 тонна дүк-тү дужаар планың. Агарлаашкы-ны доостуру-биле план күтүсөт-типер.

ИЙИ ФЕРМАНЫҢ МУРНАЧЫЛАРЫ

Колхозтун № 1 сүт-бараан фермазының саанчызы Ширмаа сентябрь 1-ге чедир 12 инекте-риден ниятчи-биле 11 тонна сүттү саап алган. Мурнакчы саанчы бар инектен-не 916 кг сүттү саап алганы ол.

Ол ышкаш № 2 сүт-бараан фермазының анык саанчызы Алдын-кыс бодунга бажылаан 12 инектеринден 8694 кг сүттү, азы инек бүрүздөн-не 725 кг сүттү сагган.

Д. ШУЛУУ.

Колхозтун ижилери

Эш С. Хола Чаа-Хал районунуң «Бүрүңгаар» колхозунга алаб бажы-рычымыңга 1958 чылдан эгелеп ажалдап эгелээр. Клеб бажыры тала-зы-биле оң мергеилин уугаткан, бажырган хлевиниң шынары эң-Хүнде ортумаа-биле 500 кг хлеби ол бажырып турар.

Эш Хола хлеб бажырыңга кол-хозчуларыңа база өөредип турар.

Колхозта ниятчиниң чунар бажы-ны бар. Ол чунар бажың ведега са-нында-ла доктаамал ажалдап, кол-хозчулар анаа чунуп турар. Оң ажалдакчылары, колхозчулар Т. Би-че-оол биле М. Манчың чунар ба-жыңны чогуур хүнеринде таарым-чалыг тургузуп турар.

Д. ШОЙДАР.

Ыраккы чөөн чүктүн «Алеут» фло-тилязияны кичилери күженишик-нин ажалдап турарлар. Ырак Коман-дор ортулуктарда олар дамай кити-ри ажал чоруп турарлар.

Бо ширини черлерде ыраккы чөөн чүкчүлөр 25 чыл ажыг үдө ажалдап турар. Совет Эвилелиниң кит тудар «Алеут» деп баштайгы Флотилиязы

Фото Ю. Муравини. СЭТА-ның фотохрониказы.

китчилериниң кадрларын белекчээр даарына деп саяап турары черле чөп-түг. Антарк Флотилиязының хөй-хөй суратгы капитаннары, гарпуни-ерлер, ажалдап кылышыкыңны мас-терлер эрес-маадрылгы чорукту болгаш мергежилдиң школазын ма-лаа эрткенер. Ыраккы Чөөн чүктүн китчилериниң күш-ажылы нарын. Оо-

жуми океанга болгаш Берингово да-лайга димизг чалгылгы шуурганар үргүлчү болгудар. Киттерин аяпал өлүрүңгө шалгык чедирип турар туман далай кырыңга ай-ыя-биле туруптар. Ыңчалза-даа китээр ажал үргүлчүлөп турар! Хүй бүрдө суно-лар «Алеут» базазыңга далайың аажок уугу дириг амыттарың кы-етке, ол-ла доразан оюп бускаш, кит-тер унелиг үзүн база эң эки ки-фюмер кремнерин болгаш чаар эмне-рини кылырыңга хергелээр вешествоу амыл турар.

Бо чылын китчилер база-ла тергил-ни ажалдап турарлар. Бирги каар-талды түдөкчелерин эсугаар РСФСР-ның Министрлер Чыгуулының, ВЛКСМ-тин шалгык Кызыл тууду-болгаш бирги ажал шалымшыкың ты-кан. Сентябрь 1-де «Алеут» Флотили-я кит тывымың болгаш кит үзүн бе-дүрериниң чыл планың хуусаа бегим-де күтүсөткен дугайың рапорттаан.

Киттерин тудар ажал чоруп ту-рар. Судноларга ыдыг минуталарда бүгү-ле кижилер гарпунирнин ду-жалыңга чакыртыр.

Чурукта: гарпунер Б. А. Молодцов пушкада.

Фото Ю. Муравини. СЭТА-ның фотохрониказы.

Мал чөмөри белекчээриниң планын ажал-агыг бүрүзү күтүсөдир Студентилер колхозта Ажылды эки организастаар

Каа-Хем районунуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң сизгенчилер тур-лааның чаныңга машинамыс док-тааптарга, кижэ ортузу чөдө берген, чазык шырайлыг бригадир бистери уугу өөрүшкү-биле, чылыг болгаш эвилек уткуп аады.

Ол-ла доразан ажалдап кирипкен бис. Ийи хүн иштиңде сизген шөлү-ге ажалдаш, алдан тонна сизгини сараатпап, чүс бежен га черинг сиз-гиниң хөпөзүңгө белеткен бис. Оон соода бистери колхозтун төп тараа-ның ажалдадыры-биле чорудушкан.

Делгем, уугу шанда ажал-ниш ки-дин-не түдүктүң. Инда алдынан-чак кызыл-тас тей деп оваланы бер-ген чидар. Комбайндардан тараа сөөрткен машиналар маргышкан ч ү-вө дөг, ол-бо шуужуп, диричпей-ле турар. Ажал-ниши тараажылар би-

чин-даа соксаш дивейн ажалдап ту-руп болду.

Бистер аңгы-аңгы бөдүктөргө үс-түп алгаш, база-ла ажалдап кирип-кен бис. Тарааны кургадыр, ары-лаар, машинадан дужуер, чүдүер, ол-бо эжер, савалар дөш ажал-да хөй. Кижэ чүгө ол бүгүнү шалып кылып четтигерип бодаар.

Баштайгы хүн база-ла багай эвес түдөлдөп көргүтүсүр. Дужурукчу-лер Балчыт, Конгар, Саая суглар хүнде 60 машина ишти, азы 180 тонна тарааны дужуергениң, а Дала-ла, Дыртыймаа олар 50 хире тонна тарааны арыглаан. Чүдүрүкчүлөр Ал-дын-оол, Маадыр-оол, Демчик олар 100 ажыг тонна тарааны чүдүргө-нөр.

Ч. СЮРЮН,
Пединституттун студентизи.

ҮРГҮЛЧҮЛЕП ТУРАР

Барын-Хемчик районунуң «Совет Тываның беш чылы» колхозунуң си-генчилери сентябрь 7-ге чедир 720 тонна сизгини сараатпап алганнар. Кукурузадан болгаш өг-сигенден салдыган силос 1250 тонна.

Колхозтун сизген шөдөринде кол кадыры-биле 53 колхозчулар бол-гаш тракторунуң сизген кестирер ийи машиназы сизген кезилдезин үргүл-чүлөп турар. Анык механизатор Шүжөп-оол тракторунуң сизген кести-

рер машиназы-биле хүнде нормазын бүдүн чартыктан ийи каттап ажыг күтүсөдип турар. Хол кадыры-биле сизген кезилдеринде Самдан, Ко-жан-оол, Балчан-оол, Часкылак, Шагдыр-оол, Ангаракпан, сараат сал-кычыларында Дуктут-Ары, Борбак-оол, Көк-кыс олар хүнде нормазын ийи каттап ажыг күтүсөдип, ният-чиниң малыңга бажыг чөм-сүрүнү тур-гузурның хөргөңе кужун харам-наймай ажалдап турарлар.

М. ЧҮЛДҮМ.

Планда ажыр

ЧАДААНА. (Телефон-биле). Чөөн-Хемчик районунуң «Большевик» кол-хозунуң ажал-ишчилери мал чөмө-ри белекчезин күженишикниң чорудуп, планын районуну өске кол-хозтарында мурнай күтүсөткен. 2515 тонна сизген белекчээр планын 101,8 хуу, 2350 тонна силос салыр пла-ныңа база 100 хуу күтүсөдип алган.

Колхоз бо чылын 96 га кукуруза-зындык та бүрүздөн 260—300 центнер ногаан массаны алган. Мал чөмөри хоолдулуг—силос салыры үргүлчүлөп турар, планда ажыр чартык чылдың мал чөмөриң кура-лырын белекчээр алыр сорулганы сал-ган колхозчулар хайымшыкыңны ажалдап турар.

Көдө ажал-агыг артелиниң Уста-вын хажыдып турар фактылар ра-йонунуң өске-даа чамдык колхозта-рында бар. Оон турдук, харын-даа колхозтун, партия болгаш совет ор-ганнарың демократиязын безин ха-жыдып турар чүдүлөр бар. Бир-ле каттап «Бора-Тайга» колхозтун баш-таар чери-биле ол Советтик күскө-мү каттышкан хурал кылган. Ол ху-ралга чугаалашкан айтырыңың тала-зы-биле колхоз баштаар чери кө-дө күскөкомга даалгалаар берген шийтирини хүлөп алган чүтү бар. Оода райкүскөком, СЭКП райкому чоонган чүсө ийик, райкүскөкомун хуралыңга «Алдан-Маадыр» колхоз-та партия организастыкның сек-ретарының илеткелин ап, анаа пар-тия ажалын чугаалашкан турган факт база бар. Бо чорук болза рай-онуну Советтер ажалдакчылары Кон-ституцияның негелдерин, партия-ның болгаш совет демократияны эки билбениниң, азы биле тура-ла олар-ны хажыдып турарыңың ужурудан болуп турар.

М. ОНДАР-ООЛ,
облүкүскөкомун организатору кидирияңның инструктору.

Болхоз бо чылын 96 га кукуруза-зындык та бүрүздөн 260—300 центнер ногаан массаны алган. Мал чөмөри хоолдулуг—силос салыры үргүлчүлөп турар, планда ажыр чартык чылдың мал чөмөриң кура-лырын белекчээр алыр сорулганы сал-ган колхозчулар хайымшыкыңны ажалдап турар.

Көдө ажал-агыг артелиниң Уста-вын хажыдып турар фактылар ра-йонунуң өске-даа чамдык колхозта-рында бар. Оон турдук, харын-даа колхозтун, партия болгаш совет ор-ганнарың демократиязын безин ха-жыдып турар чүдүлөр бар. Бир-ле каттап «Бора-Тайга» колхозтун баш-таар чери-биле ол Советтик күскө-мү каттышкан хурал кылган. Ол ху-ралга чугаалашкан айтырыңың тала-зы-биле колхоз баштаар чери кө-дө күскөкомга даалгалаар берген шийтирини хүлөп алган чүтү бар. Оода райкүскөком, СЭКП райкому чоонган чүсө ийик, райкүскөкомун хуралыңга «Алдан-Маадыр» колхоз-та партия организастыкның сек-ретарының илеткелин ап, анаа пар-тия ажалын чугаалашкан турган факт база бар. Бо чорук болза рай-онуну Советтер ажалдакчылары Кон-ституцияның негелдерин, партия-ның болгаш совет демократияны эки билбениниң, азы биле тура-ла олар-ны хажыдып турарыңың ужурудан болуп турар.

М. ОНДАР-ООЛ,
облүкүскөкомун организатору кидирияңның инструктору.

Мал ажылында удуртулганы кошнаткан

Каа-Хемдин «Тере-Хал» колхозу-нуң ажал-ишчилери СЭКП-ниң ХХI съездиниң төгүлүг шийтирилери амыдыралга боттандырбышаан, 1960 чылдың баштайгы чартыңга күрү-ңеге өг, дүк, сүт садар хүлөлдө-лөриң чедиршикниң күтүсөткөни пар-тия организастыкның чөвүлө чаа болган өчтөң-сонгудалыг хуралы демделгелен. Индагы болза-даа, партия организастыкны, оң секретари өш Ноозунуң ажалында уугу чет-пестерни хуралга санал берген ком-мунистер чиди-биле шүгүмчүлөп илереткен.

Колхозтун экономиказың түдө-зини мал ажылы. Иччалаажок, партия организастык мал ажылы-ңга удуртулганы өчтөтүү үендү дү-гузунда кошкаткан. Мал ферма-ларың коммунистир, комсомолчу-ларын чорудуп, артель будурулганы-ң шийтирилг ол адырын бажы-лап хемчеглерин албаан. Кол-хозтун 32 коммунистирден мал ажылында чүгө 5 кижэ ажалдап турар чорукту өчтөң-сонгудалыг хурал буюу шапкан. Мал өмчүн коммунист өш Илдөөм, эсөтөкчиз өш Сюрюмаа, ферма эргелекчизи өш Сурунгур олар үргүлчү арагалал, эң харымыска чок ажалдап турар, партия организастык чогуур үе-зинде хемчег албаан.

Мал ажылында удуртулганы кош-каткан түдөкчелер мал бажың өс-түрөр, оң продуктулуун беддер планын колхоз бо чылын күтүсөткен. Чамдык кадарчыларың харымыска чөтү-биле бо чылын 7 ийиңи, 4 инек-ти адыг бажың каан, 350 ажыг хой аны бұру чылдагаанардан өлүп хорраң. Малчынарның болгаш суур-вун чурттагчыларың ортузунга партия масса-политиктиг ажалы

өң чавыс деңгелге тургускан. Пар-тия организастыкның секретариның ораалканы өш Селип, селпо дарга-ла өш Шойлаа ышкаш чамдык киж-лөр арагалал, хөй-ниятиңг чүрүмүң үрөп турда, партибюроуну талазы-ңдан база-ла хемчег албаан. Ол ыш-каш партия организастыкның сек-ретари өш Ноозун боду арагага хан-дып, партияның сагыла-чүрүмүн пардызы-биле үрөп келген болгаш колхозчу массаларың мурнуңга ат-алдарын оскунган, партия органи-застыкның ажалын сандарктап. Лекцияларың, илеткелдерниң, бесе-даларың колхозчулар ортузунга кон-чүг довар организастаан. 38 агита-торларың канчаар ажалдап турарын партибюро бичин-даа сонугурап көрбөөң.

Г. САНЧАА,
В. ДҮМЕН-БАЙЫР.

Областың эң ырак колхозтарының бирээзи болур «Тере-Хал» көдө ажал-агыг артелинде партия орга-низастыкның ажалы ол хире куду деңгелге турда, СЭКП-ниң Каа-Хем райкомунуң талазыңдан боттут хем-чеглерин албайп келгениң демделгээр херек.

Мал ажылында удуртулганы күш-тедирерин, малчынар ортузунга масса-политиктиг болгаш организастык ажалды бедик деңгелге тургуза-рың партибюроунуң чаа составыңдан коммунистир негезин. «Тере-Халдун» коммунистирнин уугу идеясын күт-сөткөн Ноозуну партибюроунуң чаа составыңга сонугуваанар.

Г. САНЧАА,
В. ДҮМЕН-БАЙЫР.

Пропагандисттерниң болгаш агитаторларның чөвүлө хуралы

Бо чылдың сентябрь 14-те СЭКП Кызыл хооромо хоорайың пропа-гандисттерин болгаш агитаторлары-ның чөвүлө хуралын эрттирген. Чөвүлө хуралга СЭКП обкомунуң секретари өш М. К. Мендуме амгы үе-де идеолоттуг ажалды айтырыл-ларың дугайында бо чылдың сентя-брь 6-дан 9-ка чедир СЭКП Төп Комитетинде болуп өрткөн чөвүлө хуралды түндөкчелерниң дугайың тодаргайы-биле чугаалавышаан, хоорайың партия организастыкның, агитаторларың болгаш пропаганди-стерниң ажал-чорудулганың ол чөвү-лө хуралды шийтирилери-биле хол-

баштырып, амыдырал-биле улам сы-рың харылзаштарыңың чүгүлганын айткан.

Дараазында СЭКП хооркомунуң пропаганда болгаш агитация киди-рияң эргелекчизи өш А. Поляков пропаганда болгаш агитация ажалы-нда амыдыралда бар чикетерин өрткөн чылын багай ажаллаштып турганың демделгеш, бо чылын ол четпестерни чабылдарыңың чүгүл-ганын база амыдыралда бар чикетер-ниң чүгүлө материалдары-биле про-пагандисттерни болгаш агитаторларың хандырарын хоором бо чылын эки-жидер деп турарын чугаалаан.

СОВЕТТЕРНИҢ АЖЫЛЫН БЕДИК ДЕНГЕЛЧЕ

Совет улус төгүлүг чеди чыл-дың планын хуусаа бетинде күтүсө-дир дөш, политиктиг болгаш күш-ажыкчы уугу кодрүлүшкүн-биле демисешип турарың үзүндө ажал-чы чөвүнү ортузунга чер-чер Совет-териниң организастык ажалы беди-к деңгелге чорудуры негетиниң утурар.

Сут-Хал райсовет болгаш районунуң көдө Советтери боттарының органи-застык ажалын сөөлгү үдө элөөң ажыжиткен. Советтериниң сес-сияларың чогуур өйүндө чылдың-дып, оларга районун, көдөниң ажал-агыг болгаш культура амыды-ралыңың эң чүгүлө айтырыларың чугаалажып турар. Районуну Совет-терин болгаш оларның күтүскө-мүң ажалыңга, боттарының болгаш үстүдө турар партия, совет органнырың айтмышың, ший-тирилериң күтүсөдөзүн организасты-кыңга депутаттарың, калбак ак-тивти идепкейлиг кириштирип, чо-нун ортузунда биче эвес организасты-гы болгаш кижизилдегел; ажал-дарың чорудуп турар дөдөрн черле маргылаа чок.

Индагы болза-даа, Сут-Хал рай-онун Советтериниң организастык ажалы чаа сорулгаларың негелде-леринге ам-даа дүшөп турар. Рай-он Советиниң 40 депутаттарыңдан 28 депутат соңугу турган округтары-ңа өчтөттары кылбаан. Депутаттар-ның хөй кези колхозтар будурул-гелеринде ажалдавайп турар.

Сут-Аксы көдө күтүскөкомун дарга-зы өш С. Лопсанын чугаазы-биле алырга Советтик 41 депутат-тардан 30 депутат боттарының соңугуларыңга өчтөттары берген бооп турар. А херек кырында олар-ның өчтөт кылганын шыныктарып турар кандыг-даа документ күтүскө-мүдө чок. Ол Советтик эртирп турган сессияларыңга депутаттарың чүгө 57—60 хуузу олуржуп турган бол-гаш активти көчүп өзөш кириш-тирип турар. Сессияларга көрүп ту-руп айтырыларың чугаалажып көө-рүңгө депутаттарың киржилгези ды-ка кошкан—3 ийикке, эки-ле дөргө 4 кижэ санал берип каары-биле кы-зыгарлааттың каап турар. Оң ужурудан ажалда четпестер четче илереттинмей, база ажалды экижи-дерине уланган санал-ооналар эки калбарбайп турар.

Сут-Аксы көдө Советтик доктаа-мал комиссиялары барың-ла ажал-да-вайп турар. Олар сессияларга, күтүскө-мү хуралдарыңга айтырылар белекчээрине киришпейп келген болгаш сессияларга чаныс-даа ком-миссия адырың илеткеп кылбаан. Советтик күтүскөмү бо чылын 10 удаа хуралдап, оларга ийи-бүрү ай-тырыларың чугаалажып турган. Ол хирезинде колхоз будурулгениңе холбашкан чаныс-даа айтыры чуга-алашыаан. Иччанагы, ол Совет РСФСР-ниң көдө Советиниң дуга-лында Дүрүмдө айттыңган бодунуң

хүлөлдөзүң күтүсөтпейп турар.

Районуну Советтери болгаш олар-ның күтүскөмүң үндүргөн ший-тирилериң күтүсөдөзүн багай органи-застык, контроль хынаадалары ыракта-ла четпес боттандырып турар. Оң түдөкчелер Советтериниң-даа, оларның күтүскөмүң-даа хүлөп ал турганы шийтирил-ериниң даа хөй күтүсөттинмей, саа-зы кырында артын каап турар. Чи-жек кылдыр мындыг фактың көр-гүзгөргө-ле илден. Мал ажылының талазы-биле чөдө доктаалдар, кандыг айтымышканың үндүрбөш дээр. А бо талазы-биле байдал мурункузуңда өскерилбей, планың ооналгалаар күтүсөттинмейп турар.

Район бо чылын мал бажы өс-түрө-риниң күрүнө планың күтүсөткөн. План ниятчи-биле 99,3 хуу, оон иштиңде мыймыгтың бода малды — 84,3 хуу, хойнуу—88,1 хуу, чылыг малды—95,4 хуу күтүсөттинген. Плана ам-даа 250 ажыг баш инек, 2888 баш хой четпейп турар. Мал бажы өсүрер талазы-биле планың күтүсөттинмейп турарыңың кол чыл-дагааны болза райкүскөмдөн эге-лээш, көдө Советтер, колхозтарың баштаар черлери малдың ажаалга-тежелсин багай организастааныңда, малдың чаш төлүн бүрүн камгалап алыр талазы-биле боттут хемчегле-рини албаанында болуп турар. Рай-онунуң колхозтары төрүүр 100 баш мал-

га оонаштыр бо чылын ортумаа-биле чүгө 75 бызааны, 56 хураганын, 70 аяны, а төрүүр бир хавандан 4-тен хөй эвес хаван олгун алган. Ийи-бүрү чылдагаанар-биле рай-он бо чылын ниятчи-биле 5455 мал өлгөн ийикке, азы өрткөн чыл-дымыңга көргө, 1134 баш чедир хөй мал өлгөн. Малды тарып бооза-дырын, өдөржилген өрткөн чылын организастык, зооветеринардык не-гелдерден хажыдыр чорутканың ужурудан, чамдык колхозтар мал-дың уугу кызыраакшыны болду-рун. Чижээ, «Бора-Тайга» колхозтун төрүүр 4011 хойндан 1836 баш, а Киров аттыг колхозтун 4065 хойн-дан 1830 баш хой кызыраан.

Мал ажылында байдал шак мын-дыг турда, мал бажы өсүрериниң планың күтүсөдир берге дөдөрн чер-ле билдингир. Бир эвес райкүскөком, көдө күтүскөком үстүдө айтырыл-ларың талазы-биле үндүргөн ший-тирилериң база үстүдө турар партия, совет органнырыңың удаа-дараадыг айтымышканың херек кырыңга боттандырып, оларның күтүсөдөзүн доктаамал контролдап турган болза, шак мындыг четпестер турбас болгаш район мал ажылының талазы-биле эки өөртүгүлгени чугаа чок чедип алган турар ийик.

Сут-Хал районуну Советтериниң организастык ажалдарының ажал-агыг айтырыларыңдан хоор-ом болуп турарын база бир чүгүлө өске чикеткен ап көрөөл. Малдың продуктулуун беддер, күрүнө му-рунуга хүлөлдөзүң күтүсөдир дуга-лында дыка-ла хөй чугаалар болуп, дыка-ла хөй шийтирилер хүлөп ал-дымың турган. Чугаа-биле ажал-хе-

рек мында база карышышаан. Бо чылын районың бир хойдан дүк кыр-гылдазы ортумаа-биле 1,9 кг тура-рының орнуга 1,3 кг болган, саар бир инектен 1200 литр сүттү саап алыр деп хүлөлдө адыңган, а херек кырында 487 литрин саап турар. Сүт саалданын өрткөн чылдың бо үе-зи-биле деңгелге Киров аттыг колхоз (даргазы өш Очур-оол) 33 хуу, «Бора-Тайга» колхоз (даргазы өш Ода-оол) 30,1 хуу куудалганы. Мал ажылының продукцияны күрү-ңеге садарыңың планын районунуң колхозтарың четпес күтүсөдип турар. Сентябрьның өгөңинде турганы-биле алырга, эът садар план—42,4 хуу, сүттүү—41,7 хуу, дүктүү—65,1 хуу күтүсөттинген.

Райкүскөкомунуң болгаш көдө күтүскөмүң талазында удуртул-ганың кошнаандан болгаш чогуур контролдуң чок бооп турарыңың ужурудан көдө ажал-агыг арте-линиң Уставын хажыдып турар фак-тылар чамдык колхозтарда бар. «Бора-Тайга» колхозтун даргазы турган өш Лопсаң колхоз баштаар черини хуралыңа хаяа чорудуп, харын-даа колхозчуларың нияти х

УЛУСЧУ ДРУЖИНАЛАР

Бистич улут төрөөн чурттувустун бүтү ажалчы чоннары боттарынын мурунда салдыган ажал-агылжы болгаш политикал чутула сорулгалары чедириникин күссөдир дөш кулашкынын демисежин туралар. Байла-ла хөй-ниитиниң корум-чуруму, ажалчы чоннары медресиди чорук эки тургустунган болду, мында чутула сорулгалар кезеде чедириникин күссөттинип турар.

Бо чутула сорулгалы чедип алырынга Улут-Хем районунун партия, комсомол организациаларында болгаш совет оргнарига районуну улусчу эки-тура дружиналары улут дузаны чедирип турар.

СЭКП ТК-нын 1959 чылдын март 8-те үндүргөн «Чуртта хөй-ниитиниң корум-чурумун камгалаарынын херезинге ажалчы чоннарыниң киржилгезинин дугайында» доктаалын күссөдир талазы-биле Улут-Хем районунун партия организациалары элөөн ажалчыларны кылган.

Районунуң колхозтарында, «УТКА»-нын 25 чылы» совхозта болгаш Шагаан-Арыг хоорайның бугурулга, элбан черлеринде 23 санынгу улусчу эки-тура дружиналарын 300 ажал кижилги кылдыр тургускан болгаш аларнын 190 херези коммунистер болгаш комсомолчулар. Дружиналарын ажалын баштаары-биле 40 ажал активчилерин дружина командирлерине, штабында быгылаан.

Дружиналар ажалын экижидеринче партия организациаларынын кичээгини күштедилер сорулга-биле алаа хамаарышкан айтырылгалары СЭКП райкомунуң пленумунга, бюроларына, партия хурдаларына чутула-ла кылдыр турар. Чокта чаа СЭКП райкомунуң бюрозуна дружиналар ажалын удурутуп турарынын дугайында районо, СТС-те болгаш хоорай Советинде партия организациаларынын секретарларынын илеткелдерин дывааш, тодарай шийтирип хулаал алган болгаш дружиналар ажалын экижидер талазы-биле практиктик хемчеглерин айткан. Район төвүнге дружиналар командирлериниң семинарларын база эрттиргилеэн.

Хөй-ниитиниң корум-чурумун турдарында талазы-биле боттарынын сорулгаларын «Улут-Хая» колхозта эш Самбута командьлан, Жданов аттыг колхозта эш Павуу командьлан, Ленин аттыг колхозта эш Сыгыр-оол командьлан дружина командьлары эки күссөдип, элөөн каш

хулганнары, оорларны болгаш хөй-ниитиниң корум-чурумунуң үрекчилерин илередип тутканнар. Ол дружиналар мында партия, совет организациалар-биле үргүлчү харылаалгы ажалды, хуи бүрү харылаалгы дежурныйлары үндүрүп, ол хуиерде болган болушкуннары бистип ап, хөй-ниитиниң корум-чурумун үрөөнерини чогутур үезинде илередип, хемчөзөн ап туралар.

Бо чылдын августун бир дүезинде дежурныйлар турган дружиначылар Ия-оол, Мандай-оол болгаш Базыр-оол олар болза «Улут-Хая» колхозтун төвүнге аралган алгаш чалчык кылып турган 3 кижини туткаш, аларнын херези көдө Советке шилтирди берген. Көдө Совет оларны чонуну хуралына тургускан болган буруудуларын колхозчулар шыгымын буруу шакшап. Ол-ла колхозтун Экимде 3 малчынары чутула кампаныя үезинде колхоз төвүнге арагалаашкын организастай бөзгө дружинаны эштер Маадыр-оол, Самбута, Маадыр олар илереткен, көдө Советке шилтиркенер. Буруудуларын кедэ Советтин күссөтүнүң хуралына шыгымын сагындырган.

Ленин аттыг колхозта улусчу эки-тура дружинаны база эки ажалды, дежурныйлары үргүлчү үндүрүп турган болгаш ниитиниң корум-чурумун үрөөр чоруктарыниң чалгызында алаа эрттирбейн турар. Чокта чаа колхозтун клубуна концерт болуп турда Д. Дангаарак, Д. Чип-хө, К. Кызыл-оол олар экирп алгаш, хулган чорук кылып, көрүктүлгөре шалтыктай берген. Ол хулганнары дежурныйлар доран оожураткан, көрүктүлгөрин оожургалын халдыргал. Ол хулганнарыниң херези колхозта эш-хуузуунуң судуна шилтиркен болгаш ол суд оларга шыгымын кеземтеп көргүскөн. Эки-турачы улусчу дружиналарыниң дружиничтериниң аразында боттарынын хулгезин ак-сеткилдиг күссөдип, илешкейлиг ажалды турар «Улут-Хая» колхозта эштер Базыр-оол, Кен-оол, Кас-Чыраада Ч. Кызыл-оол, Б. Тая, Ия-Талда Арапчор, Болат-оол, Бедир-Кежигде Домбай-оол, Сарыг-оол, Шагаан-Арыг СТС-те эштер Кузнецов, Перушин шыкшап, эрес-дидинер бисте дыа хөй.

Районда улусчу эки-тура дружиничтары тургузуп, оларнын ажалын экижиткениниң түнүгинде хөй-ниитиниң корум-чурумун үрөөр чоруктар эвөөзөн. 1960 чылда биче хулган херек үлүгеткенериниң саны 1959 чыл-биле дензөргө 3

ажыг-катап кызырылганы ол дугайын тодарай херечилеп турар.

Улусчу эки-тура дружиналарынын ажалын көдөргай дууртпас, оларнын чутула кызырмалык тургузуп каары-биле кызырмалык туралар чоруктар районунуң чамдык партия, комсомол организациаларында болгаш совет оргнариында бар. «Улут хурал» колхозта, «УТКА»-нын 25 чылы» совхозта болгаш Шагаан-Арыгнын чамдык албан, организациа черлеринде дружиналар тургустунганындан бээр боттут, эсепкү ажалдыр кылбааннар. А мында партия организациалары ол байдал-биле элөжип турар.

«Улут хурал» колхозта партия организациаларыниң секретары эш Давалды дружина чүте ажалдавын турарын айтырарга, ол ажалды хараанын турар командир бар чүте ыйнаан, оларнын кайда, канчаар ажалды турарын хынап көрүп турар дөргө берге-дир, оон ындай Бай-Көлдө райшагда кидиниң төдөөн харын чүтү кылып турар чүте деп удур шоражым харылаан. Оон ол чазын СЭКП райкому эткен сөөлүнде ам дружинамын удурутуп эгелен. «УТКА»-нын 25 чылы» совхозта партия организациаларыниң секретары эш Шириндини дружиначыны ажалын удурутуп хамаан чок, оларнын медресини бешти харылааш бөрбейн турар. Ол шыкшап Шагаан-Арыг хоорай Советиниң чанында дружинаның даргазы эш Балачкин, дружина командир болуру мөзө элчөк-тур, ол аныктарга таарып ажалдыр дөш, ажал кылбайн турган шын эвес чорупун СЭКП райкомунуң бюрозу эдер укурга таарышкан.

Районунуң улусчу эки-тура дружиналарынын ажалында бар четпестерин чайладып, хөй-ниитиниң корум-чурумун камгалаарына оон рожун улам беддери чутула.

Я. ДОРЖУ,
СЭКП Улут-Хем райкомунуң секретары.

Күскү чер андарылгазы

Улут-Хем районунуң «Чолура» колхозунуң механизаторлары 3000 га ажал чери андарар планын. Бистич колхозта күскү чер андарылганын багай организастаттыган редакцияга дындакып турар мен.

Колхозтун Чал кырында №1 трактор бригаданында күскү чер андарылгазы багай байдалда. Мында чүте 68 га чер андарынган. Ол херезинде бистич бригадала 6 тракторларнын чүте чангызы комбайн сөөртүп чоруп турар. Эскедери яны-буру чылдагынаар-биле хөй катап урелип, чедир ажалдавын турар. Дүнеси үеде чангыс-даа трактор чер андарбайн турар.

Хову турлагларына ырлар-биле

Туран хоорайның Культура бажиныны болгаш «Кызыл тарагын» колхозтун бот-тыныгы туран чүтү бөлүмүнүң киржикчилеринден тургустунган агиткультбригадала Бин-Хем районунуң колхозтарында болгаш «Фек» совхозунуң фермаларына, хову турлагларына агитас-массалыг ажалды чон ортунага чорутушсаан, солун концерттерни көртүтүп чораш келгенер.

Концерт үндүрериниң муруну чарында делегей байдалынын болгаш бистич чурттувустун ажал-агылжыны илериң адырларыниң улут чедириникинениң дугайында лекция, бөсөдаларны чорудуп, районунуң колхозтарынын муракчы кижилериниң чедириникинени көртүскөн агит-хуудустарын кылырынга бол-

Бо ажалды уштап-башнаар үзеттик чок. Трактор бригаданын бригадир Маадыр бодунуң хулгезини күссөдип шыдавын турар. Хову бригаданын бригадир Иячылмак тарга ажал алышыны эгелөөндөн бээр хову турлагга чангыс-даа катап көзүлбөн. Механизаторларнын ортунага массалыг ажалдыр, лекциялар, бөсөдалар чоруттунмайн турар.

Ам удаас чер донар. Ол үеде чедир күскү чер андарылганын шын организастап, бүтү тракторларын ажалгаары негетинип турар.

С. ЧАЛЗЫП.

Ажыгалада кирген кур черде

Кустанай область. Чус-чус чылдарда ана-ла чыткан, хемчө шыкшап десен, терезиниң хову. Кижэ базын көрбөзө кур чер... Бо чер 5-ле чылдар мурунда мичаар көстүп чыткан. А ам мында совет кижилериниң ховулар-биле тургустунган эш улут тарва совхозтарынын бирөөзү — Виктория совхоз эвөөн элээр. Чедир чылдын ийги чыллында кур черин чыгарыкчылары 2 миллион пуд тарвазын төрөөн чурттуг шыгжамырынга уруп бээр деп шийтирчөөнер.

Ук совхозтун төп сууру болза ногаан мичаар аразында шытынган, хоорай хевирлиг, хайныкшымын суур. Ону мында шына-ла мичаар Зерноград (Тараа хоорайы) деп ала-ла турар. Фермаларлыг болгаш, палисдинтерлиг бакчынар, асфальтлыг кулумчулар, радио ырлар, электри чыры чайлап турар телевизорларын, антенналары талыйан үндүзү турар—бо бүтү кижиниң сажымалдык араасы.

Суурда уругдар сады болгаш ясыл-да, клуб, радио беддери-даа, библиотек, эмнеде, хеп даарлар чер болгаш амдыралга эржежик чутула дык хөй өскө-даа бугурулар черлери бар аларган. Совхозтун эмнедеги хоорайнында чүтүн-биле-даа чылдык калбас.

Чурукта: Виктория совхозтун эмнедеги физioterапев кабинетинде. Оң талазында — фельдшер Н. Редькин.

Агиткультбригаданын удуруткучузу.

М. БЕССМЕРТНЫХ,
Агиткультбригаданын удуруткучузу.

Канчаар билзе чогуурул?

Танды районунуң девицкэри Маннайлыг хемде аржаан бар. Чылдын-на чайгы үедеде анаа яны-буру аарылыг, 100—200 хире кижилер кирип турар. Бо аржаанга колдуунда-ла Танды, Тес-Хем, Өвүр районнарыниң чон хөй-биле кээр. Анаа келген чон боттарынын майгынарына, чамдыктары чер одагаларга чурттап турар.

Маннайлыгы аржааны чогуу кидит аарыларга таарымчалыг болуп турарлы дээрин амдыга дээр артем талазы-биле шийчип көрбөсөн. Анаа кирген чамдык улустун чутулазында дынаарга, черде эки аржаан деп турар.

Шак мыдыг аржааннары артем бугулар шийчип, чонуну калдыкшыныга ажаллап турар болгай. Ичанган областтың калдык камгала кидилди Маннайлыг аржаанын артем талазы-биле шийчиптерин хемчөзөн ап, оон калдыкшыла кайы хире ажалыныиң дугайында тодаргай табылбары бөери чутула. Бо дугайын чон конук билисеп, сокутурган турар. Бир эвес калдыкшылы ажалдык болза, алаа келген чонга таарымчалыг байдалды тургузар херек.

Д. БИЧЕ-ООЛ.

Өйү келген айтырыг

Баз-Хем районунуң «Кызыл тул» колхозунуң №1 хову бригаданын колхоз төвүндөн 16 км черде турар. Бригадада 20 ажал колхозчу эрегелер бар. Колхозтун кол бригаданы болганда моон сонгар анаа чурттагычларынын саны ам-даа көздөөр.

Мында чурттап турар колхозчу илериниң колхоз бугурулгезинге киржир арганы чок болуп турар. Чүте дык, чаш уругтарыны илер ажалдаар дөргө уруглары тургузуп

каар чер чок болуп. Бригада төвүнге асли тургузар дугайында айтырыгын колхозчу илериниң көдүрүп турары черде чөштү. Бир эвес асли илерин тургузар болза, дык хөй илер колхоз бугурулгезинге боттарының үлүн кириштирп ажалдаарлар.

Иели тургузар дугайында айтырыгын колхоз баштаар черини шийтирээр өйү ам черде келген.

Х. ДАРЫМА.

Колхозчуларнын негелдези

Өвүр районунуң «Торгалыг» колхозунуң ийн дугаар сууру—Чаа-Суурда колхозтун бүтү чонунуң баарык дең кезин чурттап турар. Ичанга-лаа колхоз баштаар чери Чаа-Суурун чурттагычларынын культурулу амдыралычы кичээттей салбайн турар. Колхозчулар май айлан эгелөөш, бо хуиерге че-

дир радио лампаныгыны дынарас-таан болгаш электри чыры чок. Дус-Дар көдө Советтин күссөдип (даргазы эш Кочук), колхоз баштаар чери (даргазы эш Мирчин) бо байдалды көрө тура, сууртуну культурулу амдыралын экижидеринче кичээттей салбайн турары конук комунданч.

Т. ДОРЖУ.

Чөптүг негелделер

ДАРЫЙ ТУРГУЗАРЫ КҮЗЕНЧИГ

Бин-Хем районда «Фек» совхоз чурттагыч чонунуң-даа, ажал-агылының-даа талазы-биле областа улут совхозтарынын бирөөзунге санадып турар. Совхозтун сууру ээп, ажалчыларнын болгаш инженер-техниктиг ажалдагычыларын культурулу амдырал-чурталгазы улам экижип турар.

Ленин аттыг көдө ажал-агыл артелиниң төвү турган. Ам мында совхозтун ажал-агылының база бир улут салбыры туруп турар. Мында кижэ эмчиш, школа дөш яны-буру албан черлери база бар.

Совхозта колхоз каттыжарынын мурунда ниитиниң чунар бакчынын тудуун эгелеп каан турган. Чунар бакчының тулуун совхоз улутчул кылып ужурутуп турган, ам шуут сокоткан. Моон улутчулдан ажалчылар 2—3 неделя тургузуда чунмай баар таарылгалар бар. Мыланынгу күсү дүштү ажал алышыкшыныиң болгаш ситен белек-келениң үезинде хову шөлдерге ажалдааш, турупкан ажалчылар ажал шыгыны сөөлүнде культурулу чунуп, дыштанарга айлыг ийлеп! А бо дугайында совхозтун администрация чери чүте хемчег албайн турары билдинмес.

С. ОМАР,
ЧУНАР БАЖЫН КАНАН БОЛУРУЛ?
Совхозтун Тарга сууру 600 ажал чурттагычлыг. Мурунда манаа

М. СЕРЖИ.

Кышка белеткел багай

Тес-Хем районунуң баштаар чери сажы болгаш хөй-ниитиниң чедиринге черлериниң кышка удуру белеткел багай чорудуп турар. Ичанга-лаа бо чылдын май 1-де-ле ажалда килер дөш столоваанын тудуу амдыга чедир доозулаан. Эрткен кыжын райпо олар жышты чедир белеткел албаанын удурунда бугу ыш ачыр айла-ла тыген турган болгай. Райпо баштаар чери ол байдалдан чогуп түнөөдип кылырынын улуу, кышка удуру белеткел багай чорудуп, ниитиниң-биле 4000 кубометр ышты белеткээр турган, бо хуиерге чедир чүт-

ле 1200 кубометр ыш белеткел алган. Районунуң системазында сеп-негилге черлериниң кышка удуру белеткел багай чорудуп турар. Ичанга-лаа бо чылдын май 1-де-ле ажалда килер дөш столоваанын тудуу амдыга чедир доозулаан. Эрткен кыжын райпо олар жышты чедир белеткел албаанын удурунда бугу ыш ачыр айла-ла тыген турган болгай. Райпо баштаар чери ол байдалдан чогуп түнөөдип кылырынын улуу, кышка удуру белеткел багай чорудуп, ниитиниң-биле 4000 кубометр ышты белеткээр турган, бо хуиерге чедир чүт-

ле 1200 кубометр ыш белеткел алган. Районунуң системазында сеп-негилге черлериниң кышка удуру белеткел багай чорудуп турар. Ичанга-лаа бо чылдын май 1-де-ле ажалда килер дөш столоваанын тудуу амдыга чедир доозулаан. Эрткен кыжын райпо олар жышты чедир белеткел албаанын удурунда бугу ыш ачыр айла-ла тыген турган болгай. Райпо баштаар чери ол байдалдан чогуп түнөөдип кылырынын улуу, кышка удуру белеткел багай чорудуп, ниитиниң-биле 4000 кубометр ышты белеткээр турган, бо хуиерге чедир чүт-

ле 1200 кубометр ыш белеткел алган. Районунуң системазында сеп-негилге черлериниң кышка удуру белеткел багай чорудуп турар. Ичанга-лаа бо чылдын май 1-де-ле ажалда килер дөш столоваанын тудуу амдыга чедир доозулаан. Эрткен кыжын райпо олар жышты чедир белеткел албаанын удурунда бугу ыш ачыр айла-ла тыген турган болгай. Райпо баштаар чери ол байдалдан чогуп түнөөдип кылырынын улуу, кышка удуру белеткел багай чорудуп, ниитиниң-биле 4000 кубометр ышты белеткээр турган, бо хуиерге чедир чүт-

ле 1200 кубометр ыш белеткел алган. Районунуң системазында сеп-негилге черлериниң кышка удуру белеткел багай чорудуп турар. Ичанга-лаа бо чылдын май 1-де-ле ажалда килер дөш столоваанын тудуу амдыга чедир доозулаан. Эрткен кыжын райпо олар жышты чедир белеткел албаанын удурунда бугу ыш ачыр айла-ла тыген турган болгай. Райпо баштаар чери ол байдалдан чогуп түнөөдип кылырынын улуу, кышка удуру белеткел багай чорудуп, ниитиниң-биле 4000 кубометр ышты белеткээр турган, бо хуиерге чедир чүт-

Чаа амдыралдын тудугжузу

Чап чаа-ла чайык чаашкын эркен. Шеевирин туткан, ак-ак, чаа бакчыларныг кулумчуларда хөлчүк суглар тыптып келгилеэн. Суурун ийн кезекке зарып чыдар бугажы-гаштын суу артында дык берген болгаш алаадыгында кунштү, шугул-даа чүте дег, чавыс черлерден ажа халын, тараан ыштарын харам чок сугтарбышаан, көвүктөдип, эрчи чаны-биле оожум, бир дески аажок шаалаан чыдыр. Ховунуң өлгө-ситени чавы суунга чүтүлүп, сергеп келгилеэн.

Көдө магазин экинде бөлүк колхозчулар чутулаашкан туралар. Олар яны-буру мергежилдиң кижилери: бирөөн малчы, өскөсө тудугжу, үшкүтүч сөөртүчү, дөртүтүч бригадир...

— Бо чайын малчы кайы хире семирттиң, Делгер?— деп, турган улустун узууну, додуга берген кара-зымаар арынын, терең кирбиктериниң алаандан хензиг-ле көстүр хуругу каратарыг, ындазында чутаа-кыр хевирлиг, бөдүн бөрө бастаа веткен эр, бирөөндин айтыды.

—Мал-даа эки-ле семирөөн ийин— деп, чолдак мадагар сынын, кижэ ортуу чаа-ла чедип турар хире, кара эр бөдүнчө шуут-ла удуру беруп турар ыргак баштыг, уузу дапызын идик эвөөнөк кавтавышаан, харылааш, бөдүнү эгелөөн-де база-ла айтыды:

— А сипер тудат планын күссөттинер бе?

— Тудугчулар малчынардан чыда кылбаан бөдүн ийин — деп, база бир эр доордан үрө кирип калды. — План күссөттинер. Чаа школары көрүлгөн, дооступ турар. Сөөк урууну база алаа өрөөрүп алалар. Дуу ол кулумчу ичинде чаа бакчынары база...— дөш Берт-Дагынч экинде олура берген хунуну булат

ойбаандан көстүп келген сарыг херелниге кылашын турар кырылардыг ак бакчынарже доктап дап-зазы-биле айтыты.

«Тудугчулар малчынардан чыда калбас» деп чоргаар харылааш турган чолдаксымаар, кирбей кара салдыг, кырып дүмүзүктүп, шынган өттөри ширеш эриң чутузыныи аяны өскөлеринден дык ылгалып турар, Хемчик улуунуң чутузыныга дөмөйлөшкөк болду. Оон чутуза эреп айтыды:

— Байы терге төртүтүнгөн, өскөн силер?

Манаттынаан айтырыпта кижин кезек када алгандар тур. Байы чер чурттуг сен деп чүтү боор?— дөшүгү, бөдүндан бакчыга чедир көргүлө-дир.

— Хемчик оглу болбаймы мен бе.

— Адырар кайзымы?

— Шыйла Шырап Аганакович дээр ийин.

— Хемчиктин кайы үезинге турган силер?

— Чыргакыга.

— А мен база ол чер чурттуг мен.

— Оо! Ам-на сагымка хире хонуп келди— деп, кижин мени танып кагды.

Ядым өг-бүлөгө өскөн бо кижин черде амдыралчы улут орунтуу эркен. Назыны кижэ ортуу чедип турар болза-даа, кадыг бергини, чедир-мөсти, тургелди эвөөн эвөсти көргөн. Чөвөзиде бурур дүктөр, хаваанда алдарган кур чер деп кырларгы мыктылар— оон херечини.

1941 чылда өскө-даа арттарбары калды Шыйла Аганакович чурттаары-биле Тес-Хемге көжүп келгеш, мынчан Шыйлыг хемге МЧАЗ-ге кирип алган. Ада-агаанын утуу дөзөөн

шевер эр коллективтиг ажал-агыл черинде бакыч-балгат тудуп эгелен. Оон шеверин улус иччаара-ла кайгаан. Чер санай турган үрүмке МЧАЗ-лер 1948 чылда чангыс улут ажал-агыл — Берт-Дагынч Ленин аттыг колхозу болуп каттышканнар. Шыйла Аганакович колхозта база-ла бөдүнүң ынакшылыг ажалын кылып, тудугта бызаңчылап, чаа колхозчу амдыралды тургузарына бөдүнү шугургу, кызымак күш-ажалчы улут-хууун салып эгелен.

Ол ам-даа бызаңчылавышаан. Ичанга-лаа оон бөдү элөөн удурауп, бакчында буруу дүктөр бысаннапкан, амдыралга далдыгып, мергежил, ажалына арга-дуржулганы улам-на өмөөнөз, а колхозчу амдырал улам-на чекеткелди, Теректин хеминиң эринде суур кайы-даа талазынче дөмөмпөн чорупкан.

— Мал казанын бежин бакчы дег кылдыр турган кижэ болгай бо!— деп, Шыйла тудугта кирип турда, бригадир оон актынден чакшынаашан, мактан чутулаан.

— Мени канжы шевер дээр боор. Дөштүмек кижэ шыкшам мен. Кижэ-ле болган мен дег кылып болду.

— Сен билбөөчөтөнө. Тудугжу болду деп чүте тускай артем болбаймык. Сөөк чүдүк чөпү наанын көрөгө, суура соп каан хола дегди. Кижэ-ле болган мичаар кылып шыдаас. Мында анымак эрлер бар, оларны эки өрөдир сен.

— Ичангай-ла — деп, Шыйла адал сөөлүнде чөшпөшөрөшкөн.— Ичанга-лаа олар мени ашса хөндү.

— Чок. Оларнын ажалды турары пат-тыр. Кам-даа чүдүктү урей чондулар. Кертиг кылгаш бежин чамыратып алырлар-дыр. Оларга саны шевер мергежилчи херек.

Шыйла Аганакович ажалдавышаан, анымак бызаңчыларын өрөдип турган. Чылдар эртин-ле турган. Оон иччаарадагы эш-өөрү ам боттары дуржулгалыг бызаңчылар болу бергенер. Бир дески, ак-ак бакчынардыг, поган ыш тарымалдыг, шеверин херимерлиг, доора болгаш ууун дургаар хөшү кулумчулардыг, шокалыг, клубтун, эмнедегил, уругдар садтарын, радиолу, сайгылаанын, магазиниң чаа колхозчу суур мында турупкан.

Суурун кезезинде, агы болгаш допка кадар-биле шытынган, мөңгүнелчек өңүт, бичин дөштүмек бар. Оон колхозчу суур адышта чүте дег көстүп чыдар. Бир-ле катап эрте, Шыйла Аганакович ол денчун кырынга өш кылаштан келген. Бакчынардан ак-көк мичаар далаш чөк чүте дег шаар дүндүүштөлдир үнүп, шык, аар агаар-биле хоулушкан, хем уун дургаар туманалык берген турган. Теректиниң туууну мөңгөдө үзүктөбөс шуурааш даады өткүдү конук дындаалын көш турган. Теректиниң бурдери эртегин сымрыга ойноп, калбайныи, сылдырткайнып тургулаан. Шыйла Аганакович допкаанга тааныныи маажым дыйгыг тикеш, кымып алгаш, бөдөнүп олурган. Дөштүң баарында улут дөрбөлчин хүрөд бакчы школада болгай. Оон хавазын кыштын кедергей соогунда салган. Клубтун улут бакчыны аяныг аларган көстүп турар. Оон бетинде чаа уруглар сады. Электри станциязынын чон хоола-йындан кара ыш кукустур үнүп, бир дески дагаап турар. Чурталга бакчынары ууун дургаар баткан төп өткүдүчүнүң ол-бо чарымын дургаар, дыш каан чүте дег, талыйтыр шөйлөп чорупкан. Манаа кам-ла чылдар мурунда эен дзыраш турган. Эртең, леже күске көдөн авазгып дилгерлер ол дамыраты тегерип кезип, анаа шөлөөн ээ болуп турганнар. Олар

ам кайда боор! Бо хөлүгү, омак, планын амдыралдыг төвүн олар чүтлө тей кырындан харап, дүне дөрдө сымдыстар дег, оттар чайнаа суурун аударган дег көрүп олурдулар.

— Мында мөң тударына киришпоз бакчымы чок — деп дүмчүндан талкы мичарын бурууларды үндүрүп, карактарыниң өрүштүктү оттары хыптыгып, Шыйла Аганакович чаксадан чутулаан.— Бо хаварык холдарын дөбөн чүдүк чөк. Ам-даа хөй-хөй тудуглары кылдыр. Баштаар черин бакчыны, культурулу ордуу, уруглар аслини, чаа мастер-салык, машина гаражи... Олар бо тейиниң адынга өзү үнүп көрөлөр. Буруу-ла хоорай.

Шыйла Аганакович хылшын бистич чыдап бөдүнүн эртиниң кырынга салган, базып чорупкан.

Бөдүнүң кымымак шугургу күш-ажалчыны магалыг үрө-түнелени өөрүп алаа өөрүчүт. Ол — коммунист, анаа бызаңчы. Бөдүн өскө чүтүп-биле-даа өскөлерден ылгабайн турар. Ичанга-даа ону улус мактан, хундулуп, оон арга, сүмени айтырп ап туралар. Ол мыдыг болур-даа ужурутат. Чүте дөргө коммунист мөш шынары өл.

Хавазын шала салган бакчыда бызаңчылар ам-даа келгелек. А Шыйла Аганакович ону долгандыр кылаштып, черопөн көрүп, бижыг бөдөш чингыс сыскын хаварык холдары-биле иткелеп каап турган. Ч

